

Moderná a postmoderná archeológia (novopozitivismus vs. hermeneutika)

Archeológia bola charakterizovaná ako ateoretická veda približne do 60. rokov 20. storočia. V tom období (približne od r. 1962) však nastupujúca generácia archeológov v USA a vo Veľkej Británii priniesla využitie analytických metód, čo súviselo so snahou začleniť archeológiu medzi tzv. tvrdé (prírodné) vedy. Predstavili tzv. **novú archeológiu** (neskôr nazvanej procesualizmus) ako opak tradičnej, kultúrno – historickej archeológie. Ich hlavnou zásadou bola téza o spoznatelnej minulosti a kľúčovým slovom „vysvetlenie (**explanation**)“.

Američan **L. Binford** sa inšpiroval **hypoteticko – deduktívnou** metódou C. Hempela, významného predstaviteľa logického pozitivismu. Ide o formulovanie hypotéz, ktoré sa potom testujú v konfrontácii s faktami. Binford dokonca tvrdil, že aj terénny výskum sa musí robiť podobným spôsobom – najprv hypotéza, ktorá sa overuje v teréne. Pomocou tejto metódy chcel formulovať všeobecne platné zákony vývoja ľudskej spoločnosti a kultúry. Takéto zákony sa mu však nedarilo vytvoriť, keďže archeológia – vzhľadom na svoju pramennú bázu - nemá k dispozícii dostatočné množstvo vstupov, ktoré ovplyvňovali kultúrny vývoj. Venoval sa preto spôsobu vzniku archeologických prameňov pomocou tzv. etnoarcheológie – pozorovaním spoločenstiev s kultúrou podobnou pravekým komunitám.

Optimizmus procesuálnej archeológie kritizovala cca o 20 rokov opäť nová generácia archeológov, ktorí sa označili ako **postprocesualisti**. Zdôrazňovali symbolický charakter archeologických prameňov, ktorých zmysel sa mení v závislosti od nálezového kontextu. Práve **zmysel (meaning)** sa stal kľúčovým pojmom tohto smeru. Z dôvodu premenlivosti významu odmietali procesualisti možnosť testovania hypotéz. Kládli dôraz na interpretáciu, ktorá je podľa nich vždy **hermeneutická**. Ako inšpiratívny vzor im poslužil filozof H.G. Gadamer a jeho pohľad na minulosť, ktorá sa vytvára v prítomnosti dialógom medzi jednotlivcami a skupinami.

Radikálnejší postprocesualisti hľadali nové interpretácie v tzv. **frankfurtskej**, kritickej filozofickej škole. Podľa nich konštruovanie minulosti vždy závisí od politickej moci a jej potrieb. Preto treba riešiť otázku kto vytvára minulosť a pre koho.

Iní sa riadili **P. Ricoeurom** a študovali archeologický materiál ako text, ktorý treba prečítať a interpretovať. Interpretácia sa však nikdy nekončí, je teda dočasná.

Tzv. **fenomenologická** vetva postprocesuálnej archeológie sa venuje najmä tzv. archeológii krajiny, kde hrajú hlavnú úlohu nemerateľné veličiny ako svetlo, zvuk, vôňa..., ktoré človek vníma pri návšteve archeologických lokalít. Tieto vnemy môžu pomôcť lepšie pochopiť minulé spoločenstvá.

Aj francúzsky sociológ **P. Bourdieu** ovplyvnil časť postprocesuálnej archeológie. Jeho pojem **habitus** poslužil aj pri interpretácii materiálnej kultúry.

Z uvedeného je zrejmé, že postprocesuálna archeológia netvorí jednotnú teóriu, ale sa rozpadá na niekoľko smerov. Spoločným znakom pre všetky je istý subjektivismus a návrat k historickým interpretáciám. Svojím charakterom patrí do **postmoderny** charakterizovanej alternatívnymi prístupmi (anything goes) a stratou viery vo „svetlú budúcnosť“. Na rozdiel od

nej bola procesuálna archeológia prejavom „modernej“ vedy, pre ktorú je typická vierou v pokrok a všemocnosť vedy. Niektorí bádatelia majú tendenciu charakterizovať nastupujúce teoretické smerovania v duchu paradigmatickej koncepcie T. Kuhna. Išlo by tu o striedanie paradigiem v prípadoch, keď už tzv. normálna veda nestačí na výklad všetkých fenoménov. V prípade archeológie však pravdepodobne nejde o tento prípad, keďže nové prístupy sa nikdy nestali všeobecne prijímanými a existujú vedľa seba, dokonca spolu aj s tradičnou, ateoretickou archeológiou.